

Quan el Xúquer va créixer per culpa de Tous

El procés més llarg del segle

El sumari obert pel trencament de la presa de Tous és, sense dubte, dels que faran història. Amb més de 20.000 folis, uns 600 quilos de lligalls, du més de sis anys de tramitació. Tot ha estat un anar i venir sense parar de Xàtiva a l'Audiència Provincial de València.

Sols hi ha un precedent judicial a l'estat espanyol: el procés pel trencament de la presa de Ribadelago, que va concloure el 1965 amb la condemna del cap de la zona i el gerent de la companyia propietària del pantà per imprudència temerària. Amb el judici vist per a sentència, EL TEMPS ofereix ara, en aquest reportatge elaborat per Esther Roig, tot el que ha estat el procés pel trencament de la presa de Tous el 20 de novembre del 1982. Arrere queden 90 mesos, 20.000 damnificats i 9 morts.

NARRACIÓ DELS FETS

20-October-1982

A les 9 del matí del 20 d'octubre de l'any 1982 en la presa de Tous no hi havia energia elèctrica i l'únic grup electrogen disponible, abandonat en la passarel·la d'accés a la torre del desguàs de fons, estava completament negat. Aleshores, l'única fórmula possible per a poder salvar la situació, és a dir, per a poder accionar les comportes dels sobreexidors, era el seu maneig manual, mètode que també fallaria per la gran pressió de l'aigua embassada.

A les 5.05 de la vesprada, l'aigua del pantà, després de travessar la coronació de la presa va començar a vessar. Al voltant de les 7.30 es va escoltar un fort soroll que anunciava el final de l'erosió regressiva.

La presa de Tous s'havia ensorrat i el drama era servit.

21-October-1982

El ministre de l'Interior, Juan José Rosón, assegura que únicament s'ha produït un desbordament de la presa i "possiblement alguna fissura en les obres de la fàbrica". El ministre es trasllada a València la vesprada del dia 20 en companyia del president del govern, Leopoldo Calvo Sotelo.

Forces de l'exèrcit i de seguretat treballen intensament en les tasques de rescat, sobretot en les poblacions d'Algemesí, Alzira i Carcaixent, on es van registrar nivells d'aigua fins a quatre metres.

Fonts oficials de Govern Civil informen

que totes les carreteres que van cap al sud de la província de València estan tallades per l'aigua a causa del trencament d'alguns ponts.

Vora 2.000 treballadors de la Central Tèrmica de Cofrents han quedat aïllats per les inundacions.

26-October-1982

El conseller de Sanitat, Àngel Luna, desmenteix els rumors entorn de possibles epidèmies en els pobles inundats.

Govern Civil assegura que trametrà al fiscal les declaracions d'un regidor de Carcaixent, el qual afirma que "la manca d'informació de les autoritats va ser la causant de les morts".

Segons Creu Roja, el trencament de la presa de Tous es va produir a les 17.45 h. del dia 20 d'octubre de 1982, mentre que Govern Civil no comença a confirmar la notícia fins les tres de la matinada.

15-Febrer-1983

Manifestació a València dels damnificats amb el suport de diferents partits polítics (PCPV, AP, PNPV i CCOO) per reivindicar solucions immediates en la comarca de la Ribera.

El conseller d'Interior, Felipe Guardiola, declara públicament que "aquesta manifestació és injustificada".

Març-1983

El jutge especial, Gustavo Solaz Lita, que instrueix la investigació judicial entorn de l'ensorrament de la presa de Tous, conclou el sumari.

Es manté el processament dels enginyers del MOPU, Salvador Madrigal Sánchez i Jesús González Marín, com a presumptes responsables d'un delictes d'im-

prudència temerària, previst en els paràgrafs primer i segon de l'article 565 del Codi Penal. No s'ha dictat ordre de processament contra els altres enginyers.

A partir d'aquest moment, el sumari serà elevat a l'Audiència de València, la qual haurà de fixar la data de la vista oral, una vegada resolts els recursos d'apel·lació que presentaren els dos enginyers contra el seu processament.

J. González Marín i Salvador Madrigal es troben en situació de llibertat provisional, el segon dels quals sota una fiança de 10 milions de pessetes i el primer, de mig milió. La responsabilitat econòmica dels danys va ser fixada pel jutge en 200.000 milions de pessetes.

24-Abril-1984

L'Audiència Provincial de València ratifica el processament dels enginyers Roman Guerrero i Florentino Santos amb motiu del sumari de Tous, en desestimar el recurs de súplica que havien presentat tant l'advocat de l'estat com els advocats dels implicats contra la notificació dels seus processaments, que havien estat rebutjats abans en el jutjat d'instrucció de Xàtiva. (Guerrero i Santos van presentar el recurs de súplica contra el seu processament el 18 de març de l'any 1984).

7-Setembre-1984

Es discuteix al jutjat de Xàtiva la incorporació de l'enginyer Hermelando Corbí, autor del projecte inicial de la presa de Tous, com a perit en el sumari de la *pantana*.

El fiscal demana noves proves consistents en l'examen dels estudis dels perits efectuats en la zona compresa entre on començaren les pluges i la mar.

Es nega l'assistència dels damnificats a la sala on se celebra el judici.

Setembre-1984

Els 20.000 folis del sumari són traslladats, una vegada compulsades totes les proves, a l'Audiència Territorial de València a fi d'iniciar una nova fase judicial que culmina amb la vista oral.

El fiscal de l'estat, Gonzalo Ebri, proce-

Història del pantà

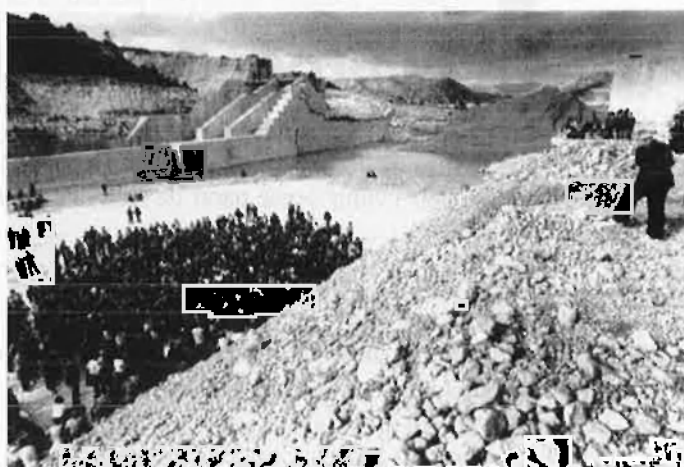
El primer projecte de construcció del pantà de Tous data de la dècada dels anys 50, quan l'arquitecte Salvador Aznar edifica una presa de gravetat. Aquest disseny serà canviat a finals de la dècada dels seixanta per Hermelando Corbí, el qual modificaria la presa de formigó per la d'escullera (materials solts). En aquesta nova construcció s'establí un cos central de terra i dos estreps laterals de formigó armat. Els abocadors es convertien aquesta vegada en sobreeixidors de llavi fix i es contemplaven altres sistemes de desguàs per fonts preses d'aigua.

A principi de l'any 1973, l'enginyer Salvador Madrigal

Sánchez va donar un canvi important al projecte. Salvador Madrigal, actualment un dels enginyers processats, va ser el redactor definitiu de l'obra. El principal canvi que va introduir respecte al seu antecessor va ser canviant el sistema de sobreeixidors de llavi fix pel de comportes.

Així mateix, la primera fase del projecte establia una capacitat de regulació i laminació mínima, ja que la cota d'embassament necessària per abastir el canal Xúquer-Túria se situava en el 84, mentre la coronació quedava 14'5 metres més amunt.

Cal destacar que segons consta en el sumari de Tous, Salvador Madrigal va posar

en funcionament la presa sense que l'administració haguera revisat l'obra.

La segona part del seu projecte, de major capacitat, no es va arribar a posar en mar-

xa per a evitar la despesa que representava indemnitzar la inundació del salt de Millars, propietat d'Hydroelèctrica. Tous començava a funcionar el 1978.

Danys econòmics causats per les riuades del 20 d'octubre del 1982 a les comarques del sud del País Valencià

Municipis	Pèrdues milions pts. Infraestructura comunitària	Extensió de terreny afectat, de propietat particular en Ha.	Pèrdues econòmiques de propietat particular en milions de pts.
Agost.....	102	1.000	372
Alacant.....	122	2.200	509
Asp.....	5	30	7
Elx.....	116	1.150	300
Elda.....	12	570	108
Ibi.....	5		
Xixona.....	8		
Monfart.....	21	1.450	373
Novelda.....	149	230	69
Oriola.....	5	70	16
Petrer.....	30	460	90
S. Vicent del Raspeig.	4	55	10
Santa Pola.....	3	60	27
Sax.....	5		
Tibi.....	5		
Villena.....	5	110	19
Biar.....	5		
Total.....	608	7.385	1.900

Pèrdues en la indústria

Municipis	Milions de pessetes
Alzira	10.665'7
Carcaixent	2.104'9
Algemesí	1.450'9
Sollana	1.187'2
Ontinyent	465'5
Alberic	416'0
Total	16.290'4

deix a la qualificació del sumari, que passarà, en endavant, tant a examen de la defensa com de l'acusació particular.

20-October-1984

Més de 3.000 manifestants recorren el centre de la ciutat d'Alzira amb el lema "Volem justícia", "No va ser riuà, va ser pantanà". La manifestació va ser convocada per les associacions de damnificats quan es complia el segon aniversari de la catàstrofe. La concentració popular comptava amb el suport de tots els partits i sindicats, llevat del PSOE i UGT.

Aquest renaixement de les reivindicacions dels afectats per les inundacions coincideix amb les declaracions del delegat general del Govern al País Valencià i governador civil de València, Eugeni Burriel. Burriel ha dit que és impossible la no-devolució dels crèdits perquè significaria un tractament distint respecte a altres ciutadans en les mateixes circumstàncies amb l'Institut de Crèdit Oficial.

Novembre-1984

La indignació torna a fer presa entre els veïns d'Antella i Sumacàrcer, després dels efectes de les fortes pluges produïdes al llarg d'aquest mes. El llot del Xúquer torna a desbordar-se a l'altura del pont de Sumacàrcer i inunda 3.000 fanecades de camps. Tant Antella com Sumacàrcer van quedar incomunicades durant dos dies.

23-Abril-1985

Un defecte processal fa que l'Audiència Territorial de València revoque per segona vegada l'acte de conclusió del sumari de

22.000 damnificats a la comarca de la Ribera.

CARLES FRANCESC I JESÚS CISCAR

Tous (20.000 folis) al jutjat de Xàtiva. Gustavo Solaz Lita, jutge especial nomenat per al cas, tanca el sumari amb el mateix acte que denega el processament de dos importants enginyers del MOPU, Román Guerrero i Florencio Santos. L'acte de conclusió del sumari és irrevocable, però no la denegació dels processaments d'aquests dos enginyers. És per això que es produeix aquest defecte processal.

11-Setembre-1985

El jutge, Lamberto Rodríguez, titular del jutjat de Xàtiva, dicta el tercer acte de conclusió d'aquest sumari, prèviament, havia rebutjat el recurs interposat contra la denegació d'aquests encausaments.

13-October-1985

El jutge titular del jutjat de Xàtiva, Lamberto Juan, envia a l'Audiència Provincial de València els 20.000 folis de què consta el sumari obert pel trencament de la presa de Tous l'octubre de 1982. Aquesta és la tercera vegada que es tanca el sumari i es torna a València.

23-Gener-1986

El fiscal demana més de 40.000 milions de pessetes en concepte d'indemnitzacions als damnificats, dos anys de presó per a l'enginyer Salvador Madrigal, autor del

projecte de construcció del pantà de Tous, i un any per l'enginyer responsable del manteniment de la presa, Jesús González Marín.

8-Febrer-1986

El MOPU desestima per segona vegada i última la reclamació de danys i perjudicis formulada pels més de 900 damnificats al·legant "força major".

El Tribunal Suprem és l'última esperança dels damnificats.

26-Febrer-1986

L'Ajuntament de Carcaixent recorre davant el Tribunal Suprem contra l'administració pels danys provocats en béns municipals a conseqüència de l'ensorrament de la presa de Tous. La xifra que reclama el consistori en concepte de danys i perjudicis supera els 345 milions de pessetes.

4-Març-1986

L'acte de processament dictat per la sala tercera de l'Audiència Territorial de València contra els enginyers Florentino Santos i Román Guerrero revela que en la presa de Tous no es van efectuar actuacions de vigilància i control per a mantenir els dispositius de desguàs. Entre les raons que esgrimeix l'Audiència per enjudiciar aquests alts càrrecs del MOPU, cita "l'absència de mesures precautòries", te-

nint en compte les intenses pluges que van caure sobre la conca del riu Xúquer el dia 19 d'octubre de l'any 1982.

17-Abril-1986

Confirmat el processament de dos enginyers pel trencament de Tous; així, doncs, ja són quatre els processats.

L'Audiència de València rebutja els dos recursos de súplica interposats per la defensa i l'advocat de l'Estat contra l'acte dictat per aquests tribunals mitjançant els quals es processava els directors generals R. Guerrero i F. Santos, basant-se en el fet que "les seues al·legacions en res desvirtuen els racionals indicis de criminalitat que pren en consideració aquest Tribunal".

28-Maig-1986

El fiscal del sumari, Gonzalo López Ebri, sol·licita al tribunal encarregat d'enjudiciar l'afer que condemne els responsables de la catàstrofe al pagament de 40.300 milions de pessetes en concepte d'indemnització.

LA VISTA ORAL

9-Març-1987

A les 10 del matí s'inicia la vista oral per l'ensorrament de la presa de Tous. La

sessió es va obrir enmig d'una gran expectació. Els primers a declarar van ser Salvador Madrigal, autor de l'últim projecte de la presa, i Jesús González Marín, enginyer tècnic.

Salvador Madrigal insisteix, al llarg dels interrogatoris, que ell només va ser "un esglaó dins la cadena que és l'Administració". Així mateix, afegeix que "l'avinguda del riu Xúquer el dia 20 d'octubre del 82 va ser del tot imprevisible".

Per la seva part, Jesús González Marín, declara que "ningú em va avisar que el grup electrogen no arrancava" i insistí que s'havien provat les comportes de la presa.

El ministeri fiscal va ser representat pel fiscal especial del *cas Tous*, Gonzalo López Ebrí, i pel mateix fiscal en cap de l'Audiència Territorial, Bernardino Ros.

Al voltant de 1.000 persones afectades pel trencament de la presa de Tous es van concentrar als voltants del Palau de Justícia a partir de les 7.30 del matí.

La jornada d'aquest dia es caracteritza també pel tancament de comerços en tota la Ribera com a resposta popular. Tan sols a Alzira els venedors del mercat municipal no es van poder sumar a l'aturada pressionats per l'amenaça de multes de 10.000 pessetes anunciades per l'alcaldia.

10-Març-1987

El director de la presa de Tous, Florentino Santos, assegura en la vista oral que només visità Tous en dues ocasions i que mai va inspeccionar els sobreexidors, comportes o desguassos. La baixa del director de la presa, des del 30 de juny del 82 fins a un dia després de la catàstrofe, va provocar un bon grapat de preguntes per part del fiscal. La resposta de Florentino Santos va ser unànime: "Evidentment no tinc la baixa oficial, cobrava per estar en actiu i no hi estava".

El cap de Preses del MOPU, Román Guerrero, declara en el judici que "la presa s'havia ensorrat encara que hagueren funcionat les comportes". Així mateix, el cap del MOPU assumeix en el judici que ell era el director del pantà el 1982 perquè estava suplint Florentino Santos per malaltia d'aquest.

11-Març-1987

Es confirma que l'ex-president del govern espanyol, Leopoldo Calvo Sotelo, declararà en el judici de Tous, si bé podrà elegir el dia per a fer-ho.

Es projecta una pel·lícula en Super-8 que mostra l'inici de l'ensorrament. La cinta, la va filmar Pedro Guinda Arrazola, un enginyer de l'empresa AGROMAN. L'autor també ha estat citat per a declarar com a testimoni en el judici. L'acusació particular assegura que la pel·lícula s'ha

manipulat i no mostra la realitat.

Les associacions de damnificats, AFI-VA i APEMEDA, denuncien en la sessió oral les notificacions d'embargaments cursades pel Banc Hipotecari. El president d'AFIVA, Xavier Sierra, qualifica aquest fet de provocació. "És un provocació sobretot tenint en compte que notifiquen els embargaments coincidint amb el curs de la vista oral".

12-Març-1987

El Tribunal que jutja el *cas Tous* en aquesta primera etapa de la vista oral, està compost per José Luis Pérez Hernández, president, i els magistrats Domingo Boscà i Francisco Hervás. Fins ara, les distintes acusacions particulars han intentat aclarir la part de responsabilitat de cadascun dels processats per l'ensorrament de la presa. A Salvador Madrigal se'l responsabilitza que la presa no fóra construïda amb llavi fix, en lloc de comportes per estalviar-se diners.

A l'enginyer a peu de presa, Jesús González Marín, se l'imputa el trasllat de l'únic grup electrogen existent a l'embassament i el fet que se n'anara tranquil·lament a la seua casa sense intentar rebaixar la cota d'embassament al límit normal, fixat en 84. Pel que fa a Florentino Santos, director de la presa, les acusacions particulars el responsabilitzen de tota la catàstrofe alhora que posen en dubte la seva malaltia durant la pantanada. Per acabar, el processat Román Guerrero, cap del servei de preses del MOPU, assumeix la responsabilitat del succés.

13-Març-1987

S'inicia una nova fase del judici sobre l'ensorrament de la presa de Tous amb la declaració d'onze testimonis proposats pel ministeri fiscal, entre els quals es troben els directors generals d'Obres Públiques del MOPU i de la Confederació Hidrogràfica del Xúquer en el moment de la catàstrofe. Segons es desprèn d'aquestes declaracions, la Confederació no disposava d'informació meteorològica i la del MOPU no era fiable.

9-Juny-1987

Per decisió del president del Tribunal de la secció tercera de l'Audiència Provincial de València, José Luis Pérez Hernández, el sumari del *cas Tous* torna a Xàtiva. Aquesta és la segona vegada, des que es va iniciar el judici oral, que el sumari torna al jutjat d'instrucció de Xàtiva.

Aquest segon retorn del sumari es du a terme després que la sala ha resolt no efectuar cap processament ja que, en la seua opinió, de la prova suplementària practicada no es desprenen indicis racionals de criminalitat en cap dels processats.

